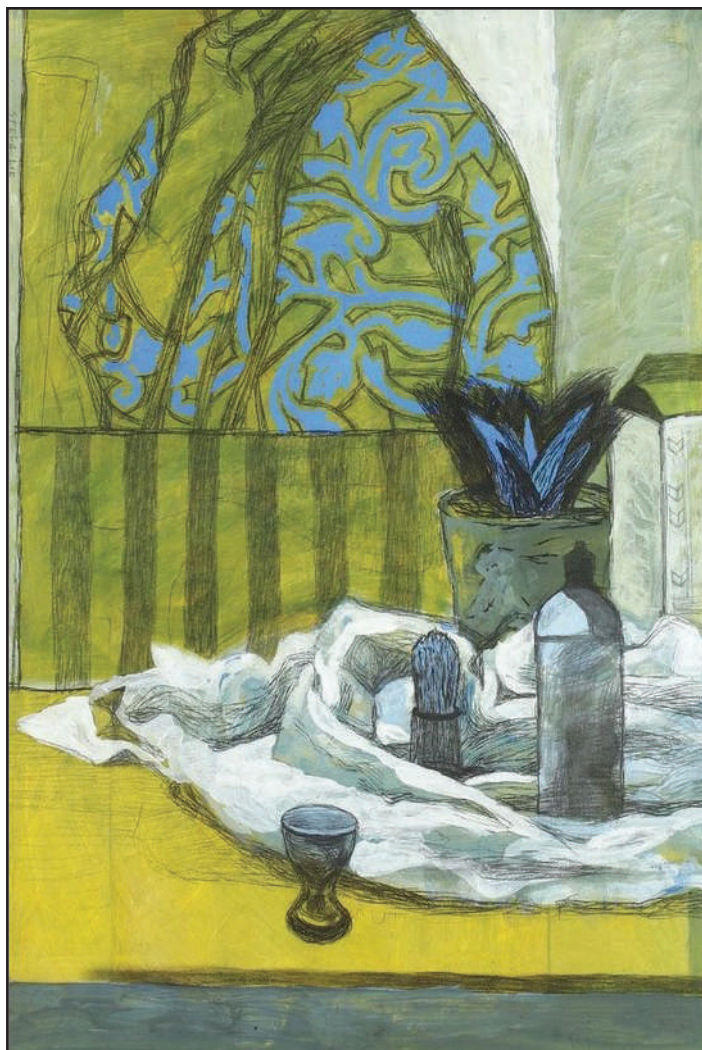

Poezie

Dan Duțescu
Victor Rusu

Eseu

Emil Boroghină
Emanuel D. Florescu
Alexandru Gherman
Adriana Iliescu
Gabriela Nedelcu-Păsărin
Ion Parhon
Mircea Pospai
Anda Simion

Proză

Adrian Sângeorzan
Jesse Salvo

Florea
FIRAN

Virgil Tănase

Prozator oniric, dramaturg și regizor de teatru talentat, traducător, gazetar și editor, Virgil Tănase reprezintă una dintre personalitățile importante ale exilului românesc din Franța, autor a numeroase volume scrise în limba franceză și traduse în mai multe limbi. După 1989 cărțile sale sunt rescrise în română și publicate la diferite edituri din țară.

S-a născut pe 16 iulie 1945, la Galați; fiul lui Dumitru Tănase, magistrat, și al Larisei (născută Scurtulescu), medic. Școala primară, gimnazială și liceul le urmează în orașul natal (1952-1963), Facultatea de Limbi străine, Secția franceză, la Universitatea din București (1963-1968). În perioada studenției traduce din Jacques Prévert și René Char pentru cercul științific de la Facultatea de Litere. Participarea sa la un colocviu al tinerilor scriitori ținut la Sinaia, unde a vorbit despre necuviința lumii, disperația ca formă de energie, angoasa în fața morții inacceptabile, salvarea prin artă și l-a citat pe Emil Cioran, „filosoful disperării, oia neagră a regimului, cel ale cărui scrieri demolau în modul cel mai radical

sistemul”, i-a adus eliminarea din facultate când era în anul III (1966) și exclus din UTC într-o ședință publică. Mereu tracasat, un an este obligat să lucreze ca muncitor betonist pe șantierul Combinatului Siderurgic de la Galați, după care este reînmatriculat, condiționat, racolat și obligat de Securitate să-l supravegheze pe „legionarul grațiat Petrișor Marcel” și să dea informații, dar după câteva luni este exclus din „sistemul informativ” pentru că nu și-a respectat angajamentul, aspect biografic relatat de scriitor în volumul *Ma Roumanie* (1990) și printr-o scrisoare deschisă publicată în „Evenimentul zilei” din 4 oct. 2006.

Având interdicția de a mai publica, se hotărăște să dea examen la Institutul de Artă Teatrală și Cinematografică „I. L. Caragiale” din București (1970-1975), iar licența o obține cu montarea piesei *Burghezul gentilom* de Molière la Teatrul Național din Iași unde mai târziu va regiza și *O scrisoare pierdută*, de Caragiale. După absolvire este angajat ca regizor la Teatrul de Stat din Reșița unde pune în scenă *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian și *Rața sălbatică* de Ibsen.

Continuare în p. 2

Constantin Cubleşan – <i>Eminescu pentru elevi</i>	p. 4
Andrei Codrescu – <i>Sibiul magic</i>	p. 5
Ioan Lascu – <i>Componentele livești ale operei sadoveniene</i>	p. 6
Mihai Ene – <i>FITS 2022. Frumusețea va salva lumea?</i>	p. 7
Dumitru Radu Popa – <i>Împușcături în masă</i>	p. 11
Carmen Firan – <i>Oglinda aburită</i>	p. 13
Elena Ștefai – <i>Trei ani și patru luni în Africa de Vest</i>	p. 15

Emilian Ștefârță

38/100

p. 24

Megan Dominescu,
Sfârșitul Universului

Sumar

- Florea Firan**, *Virgil Tănase* / pp. 1-3, 4
Constantin Cubleșan, *Eminescu pentru elevi* / p. 4
Andrei Codrescu, *Sibiul magic* / p. 5
Ioan Lascu, *Componentele livești ale operei sadoveniene* / p. 6
Mihai Ene, *FITS 2022. Frumusețea va salva lumea?* / p. 7
Adriana Iliescu, *Realul magic. Romanul, doamnele și dimesiunea literară* / p. 8
Emanuel D. Florescu, *Bacalaureatul la filosofie* / p. 9
Gabriela Nedelcu-Păsărin, *Restituiri necesare* / p. 10
Dumitru Radu Popa, *Împușcări în masă* / p. 11
Adrian Sângeorzan, *Sacul de iută* / p. 12
Carmen Firan, *Oglinda aburită* / p. 13
Red., *Cărți primite* / p. 13
Jesse Salvo, *Rinocerul albastru* / pp. 14, 16
Elena Ștefoi, *Trei ani și patru luni în Africa de Vest* / pp. 15, 16
Rodica Grigore, *Fotografii și istorii* / p. 17
Victor Rusu, *Poeme: Galopul cuvintelor; Fântânarii; Simplu; Îndemn; Gol de aer; Din nou; Cum uita râul; Clepsidra; Zadarnic* / p. 18
Dan Duțescu, *Poem: Ținutul iubirii* / p. 18
Mircea Pospai, *Recuperarea unei valoroase opere literare* / p. 19
Emil Boroghina, *Noi ne-am întâlnit cu Peter Brook și spectacolele sale* / pp. 20, 21
Alexandru Gherman, *Peter Brook – Un râu tolerant* / p. 21
Ion Parhon, *Sărbătoare la Teatrul „Elvira Godeanu”* / p. 22
Anda Simion, *„Regele Oedip” și distanțarea de adevăr* / p. 23
Red., *Okeanos* / p. 23
Emilian Ștefărtă, *38/100* / p. 24

Abonamente Scribul Românesc

Abonați-vă la Revista „Scribul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.
 Costul unui abonament anual cu taxele incluse este de 115 lei. Pentru abonații din străinătate este de 145 \$ sau de 130 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax. 0251.413.763 sau la adresa de email: scribulromanesc@yahoo.com

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Virgil Tănase

Amontat apoi *Căsătoria*, de Gogol, după o versiune în traducere proprie, care n-a fost jucată niciodată, fiind interzisă de cenzură pentru aluziile la cuplul Ceaușescu. În schimb s-a jucat *Luna dezmoșteniților*, de O'Neill, numai după ce numele lui a fost scos de pe afiș. În paralel face traduceri pentru a-și câștiga existența. Piesa *Les Contes drolatiques*, de Balzac, în traducerea lui Virgil Tănase rămâne nepublicată, dramaturgul fiind considerat de cenzură „imoral”.

Debutază în revista „Luceafărul” cu povestirea *Însemnările celor ce merg spre somn* (1968). Adept al literaturii onirice, Virgil Tănase se alătură „grupului oniric” al anilor '60 din care făceau parte Dumitru Țepeneag, Leonid Dimov, Vintilă Ivăncanu, Daniel Turcea, Virgil Mazilescu, Emil Brumaru, Florin Gabrea și Sorin Titel. „Literatura onirismului românesc este, poate, până în momentul de față, cel mai coerent manifest artistic provocat de prăbușirea gândirii pozitivistice, de eșecul metafizic al științei, de năruirea experienței sociale născută din materialismul istoric. Prin însuși acest fel de a înțelege lumea, literatura onirică românească era o negare fătășă și directă a optimismului pozitivist marxist... Pentru noi onirismul n-a fost o țință, ci doar o revelație pe care ne-am grăbit s-o întoarcem în lume. S-o întoarcem, altfel spus, într-un alt fel de realism – lucru de care nu mai sunt azi conștinți”, mărturisea V. Tănase într-un interviu acordat lui Daniel Cristea-Enache („Ziarul de Duminică”, 1 mart. 2013).

Publică proze scurte în „România literară” și „Luceafărul”, între care *Doamna cu licornul* (1969) încadrată de I. Negoțescu în tradiția prozei estetizante a lui Al. Odobescu și Mateiu Caragiale, un text *Homme à la faux*, apoi scrie două romane onirice: *Portret de om cosind în peisaj marin* (1972) pe care îl oferă Editurii Cartea Românească, dar este respins, și *Apocalipsa unui adolescent de familie* (1975), având aceeași soartă. Scrise în limba română, cele două romane vor fi traduse în limba franceză de Alain Paruit și publicate la Editura Flammarion din Paris care îl recomandă drept „un scriitor important al curentului oniric”, primul, *Portrait d'homme à la faux dans un paysage marin*, în 1976, al doilea, *Apocalypse d'un adolescent de bonne famille*, în 1980, ambele interzise în țară. *Apocalipsa unui adolescent de familie* este publicat apoi la Fundația Culturală Română în 1992. Mai înainte concepute în franceză, la 22 de ani, romanul *Récit de voyage*, pe care n-a reușit să-l publice. Se autodefiniște ca autor de romane dificile și necomerciale, dar realizate cu mijloace rafinate.

Traduce în limba română din Roland Barthes (*Despre Racine*), Tzvetan Todorov (*Introducere în literatura fantastică*), Michel de Saint-Pierre (*Miliardarul*), Honoré de Balzac (*Povestiri deșuchete*), Michel Mohrt (*Închisoarea maritimă*), o monografie spaniolă despre García Lorca, și este admis în 1968 ca membru al Fondului Literar al Uniunii Scriitorilor. În limba franceză traduce din Nicolae Breban, Ștefan Bănuțescu, Vasile Voiculescu și Dumitru Radu Popescu.

În octombrie 1976, Virgil Tănase dă un interviu (prin telefon) celei mai importante reviste literare franceze, „Nouvelles Littéraires”, care titra pe prima pagină: „Un scriitor cu călușul în gură vorbește”, criticând regimul politic din București și prezentându-și situația de „scriitor interzis în RSR”. Ca urmare, i s-a dat un pașaport pe care nu îl ceruse și i s-a impus să plece din țară cu familia și „sfatul” de a rămâne cât mai mult timp dacă vrea „să scape de pușcărie”. La 2 ianuarie 1977 Virgil Tănase părăsește țara și se stabilește la Paris, fără să solicite azil politic și își păstrează →

Scribul Românesc Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927, de către criticul D. TOMESCU.
 Serie nouă, din 2003, întemeiată de FLOREA FIRAN

Editată de:
 Fundația – Revista
 Scribul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
 cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
 Florea FIRAN

Colegiul redacțional:
 Adrian CIOROIANU
 Andrei CODRESCU
 Eugen NEGRICI
 Gheorghe PĂUN
 Dumitru Radu POPA
 Dumitru Radu POPESCU
 Lucian Bernd SĂULEANU
 Monica SPIRIDON
 Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:
 Mihai ENE
 Mihai FIRICĂ
 Emanuel D. FLORESCU
 Ion PARHON
 Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:
 Florentina ANGHEL
 Dan IONESCU
 Gabriela NEDELICU-PĂSĂRIN

Corectură:
 Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare:
 Georgiana OPRESCU

Arhivă online:
 Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația:

Craiova, Str. C-tin Brâncuși, nr. 24
 Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
 E-mail: scribulromanesc@yahoo.com
 Web: www.revistascribulromanesc.ro
 Cont: RO03BRDE170SV21564261700
 BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul redacției: Str. Constantin Brâncuși, nr. 24, Craiova, județul Dolj sau scribulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate aparține integral autorilor.
 Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
 Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
 tel. 0251 580431

cetățenia română chiar după ce o obține pe cea franceză, în 1979, (retrasă mai târziu de statul român). A revenit după 17 ani, la 25 decembrie 1989, când și-a reluat relațiile cu editurile și a publicat parte din cărțile sale.

La Paris mărturisește că s-a acomodat greu, „un oraș deloc compatibil cu spiritul meu. În plus, la Paris am mâncat o pâine mult mai amară decât aș fi mâncat în orice circumstanță în România. Și nu am fost singurul, nici lui Țepeneag, nici lui Goma nu le-a fost ușor. Ne-ar fi fost mult mai ușor aici, în România, fără să facem compromisuri. Nu trebuia decât să tăcem și să facem traduceri”. Așa că se orientează hotărât spre pasiunea sa din tinerețe: literatura și regia de teatru. Începutul nu e ușor, lucrează ca portar la un imobil de lux de pe Avenue Montaigne și ca lector la editura Flammarion de care fusese invitat cu prilejul apariției cărții sale. În același timp se înscrie la École des Hautes Études, frecventează seminarul lui Roland Barthes și pregătește sub conducerea renumitului profesor teza de doctorat în sociologia și semiologia artelor și literelor cu tema *Semiologia regiei de teatru* și obține doctoratul în 1978. Scriitorul mărturisește că a înțeles repede că stilul său de literatură nu se poate traduce cum trebuie în franceză și va fi nevoie să învețe să scrie în limba respectivă, schimbând totodată natura literaturii sale.

Încă de la început, Virgil Tănase susține o intensă activitate publicistică la revistele „Actuel” (1981-1988), „L’Économie” (1983), „Médias” (1984-1989), „Grenoble mensuel” (1984-1988) și la emisiunile pentru tineret ale postului de Radio „Europa Liberă”, de care se ocupa Max Bănuș. Împreună cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca și Dumitru Țepeneag susține disidența lui Paul Goma și în 1977 editează cu Alain Paruit vol. *Le Dossier Paul Goma. L’Écrivain face au socialisme du silence*. La Paris i-a cunoscut pe Eliade care l-ar fi întrebat: „Trebuie sau nu să mă întorc în România?”, pe Eugen Ionescu, „personaj fascinant” de care se simte cel mai apropiat prin teatru, și pe Emil Cioran, ale cărui îndemnuri i-au determinat parcursul.

Participă la Cenaclul lui Leonid Arcade, autor care scrie „o literatură la frontiera dintre grotesc și fantastic, într-o limbă al cărei farmec vine din bogăția unui vocabular hrănindu-se din toate zonele culturii noastre și din folosirea ironică a cuvintelor”, unde întâlnește mulți scriitori români din exil sau veniți din țară. Mircea Eliade citește în cadrul cenaclului povestirea *Cele trei grații*, iar a doua zi se revăd la Café de Cluny, locul de întâlnire al românilor din Paris, unde discută despre România și lumea literară,

despre care Eliade vrea să afle cât mai multe. În ziua următoare a venit de la München Noël Bernard, directorul postului de Radio Europa Liberă, care i-a propus să-l angajeze, dar refuză invocând că nu are de gând să rămână în occident și nu are vocație de jurnalist.

În timpul unei vizite a lui Nicolae Ceaușescu la Paris, Virgil Tănase protestează public și face greva foamei pentru a atrage atenția asupra a ceea ce se întâmplă în România, iar în ianuarie 1982 publică în revista „Actuel” un pamflet intitulat *Sa Majesté Ceaușescu Ier, roi communiste* prin care critică regimul de la București. Revista „Curentul” (febr.-mart. 1982) reproduce textul tradus în limba română care se încheie astfel: „Cea mai bună cheie a regimului Ceaușescu este poate aceea pe care ne-o propune un eminent scriitor român, Al. Ivasiuc – al cărui nume nu îndrăznesc să-l pomenesc decât pentru că el s-a săvârșit din această lume pământească: «Suntem 22 de milioane de oameni care trăim în subconștientul unui nebun!»”. Ca urmare, „Ceaușescu a ordonat asasinarea mea și a lui Paul Goma” de către un agent al Securității, Matei Pavel Haiducu, acesta însă s-a predat Serviciilor Secrete Franceze. A fost trimis un al doilea ucigaș, refugiat în Germania, care și el s-a predat. În 1982 s-a comunicat la Paris dispariția scriitorului Virgil Tănase, autoritățile franceze precizând că ar fi avut loc asasinatul și scriitorul Virgil Tănase a fost răpit și a dispărut.

La 26 mai 1982 un grup de intelectuali, printre care Paul Goma, Virgil Ierunca, Eugen Ionescu, Monica Lovinescu, Cicerone Poghiric și alții, adresează Guvernului Francez un apel prin care se cerea rezolvarea urgentă a cazului. Acest episod a fost relatat ulterior, în variante diferite, de către Virgil Tănase în volumul *C’est mon affaire* (1983), Paul Goma în vol. *Chassé-Croisé* (1983), Matei Pavel Haiducu în vol. *J’ai refusé de tuer* (1984). În 2011 Virgil Tănase publică volumul *Leapșa pe murite* în care relevă „acest joc cumplit și periculos” și se realizează filmul *Afacerea Virgil Tănase*, în regia lui Ionuț Teianu, la premieră participând și scriitorul.

Virgil Tănase își scrie cărțile în limba franceză, primite bine de public și de critica literară: *L’Amour, l’amour* (1982), roman sentimental, primul roman scris după ce emigrează, urmat de *C’est mon affaire* (1983), *Cette mort qui va et vient et revient* (1984), roman gendarme, un policier scris într-o manieră personală, *La bal autor du diamant magique* (1987), *Le bal sur la goélette du pirate aveugle* (1987), *La vie mystérieuse et terrifiante d’un tueur anonyme* (1990), roman picaresc, un pamflet violent împotriva editurilor franceze, *Ma Roumanie. Romanț* (1990), *Ilz refleuissent, les pommiers sauvages* (1991), *Zoia* (2003), *Beatrix*, *Macferlone*, *Isabella* (2006).

La apariția primului său roman în Franța, *Portrait d’homme à la faux dans un paysage marin*, Șerban Cristovici scria că Virgil Tănase este un prozator „mai puțin reprezentativ pentru onirismul românesc ca mișcare specifică, decât pentru ceea ce am numi «sincronizarea» profundă cu căutările literaturii universale”. Volumul *Ma Roumanie* cuprinde aspecte autobiografice, referințe privind opera

sa literară, cronici favorabile cărților sale scrise de scriitori francezi, exilul românesc din Franța și regimul politic în România (1945-1977), „Cazul Tănase”, Românitatea și cultura. Se încheie cu un *Dosar* care cuprinde ecourile în presa Occidentală privind „Cazul Tănase” și o scrisoare în facsimil a lui Milan Kundera în care îi mărturisea simpatia sa și îl îndemna „să nu se lase deprimat de ticăloși”.

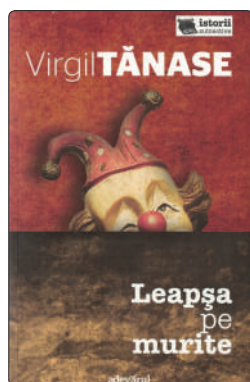
Realizează studii monografice pe care le publică la Editura Gallimard, dedicate lui *Cehov* (2008, cu versiune în limba română la Ed. Tracus Arte, 2016), *Camus* (2010, cu versiune în limba română, 2017), *Dostoievski* (2012, cu versiune în limba română în 2018), *Antoine de Saint-Exupéry* (2013, cu versiune în limba română în 2019), *Sfântul Francisc de Assisi* (2020).

Publică în țară volumele: *Evenția Mihăescu: Tratatul dumneaei de călătorie exotice la ceasul nunții sale dintr-un secol revolut. Romanț* (Scrisul Românesc, 1994, cu o nouă ediție în 2011 la Editura Muzeului Literaturii Române), *România mea. Convorbiri cu Blandine Tézé-Delafon* (trad. de Irina Petraș, 1996), *Teatru (De Crăciun, după revoluție, Veneția mereu, Salve Regina. Muzică de Pergolese, Îngeri, melci și portocale, Copilul acestui secol extraordinar, 1996), Zoia, roman (2003), Leapșa pe murite, document polițist și literar (2011), Au înflorit iar vișinii și merii (2015) și un ciclu de trei romane pentru copii și tineret: Balul de la carnavalul dogelui venețian (2014), Balul de pe Goletta piratului orb (2015), Balul de la castelul bântuit (2016), Așa a fost să fie, convorbiri cu Simona Modreanu (2019).*

După 1989 este consilier în Ministerul Afacerilor Externe al României (1993-1997) și director al Centrului Cultural Român din Paris, în două mandate (1995-1997, 2001-2005).

Din 1999 predă istoria civilizațiilor la Institutul Național de Imagine și Sunet din Paris, face parte din Juriul Premiului de Literatură Europeană „Jean Monnet”.

Virgil Tănase scrie teatru, între care comedia *Le paradis à lamabile*, povestea unui amant care, ucigându-și iubita, pentru a-și acoperi crima, terorizează vecinii și sfârșește ca dictator, și are o bogată activitate regizorală la Paris unde alcătuiește o trupă de actori (L’Illustre Compagnie du Jeu Royal). Spectacolul *În căutarea timpului pierdut* a cunoscut un mare succes, s-a jucat la Paris 18 luni, seară de seară. Prima piesă pe care o montează la Teatrul Națiunilor din Paris din cadrul Teatrului „Renaud-Barrault” a fost *Visul*, de Dumitru Radu Popescu, care „i se părea că merită atenția publicului francez”. Într-o antologie pe care a publicat-o la Editura Flammarion l-a inclus pe D. R. Popescu alături de alți cinci scriitori români. *Continuare în p. 4*

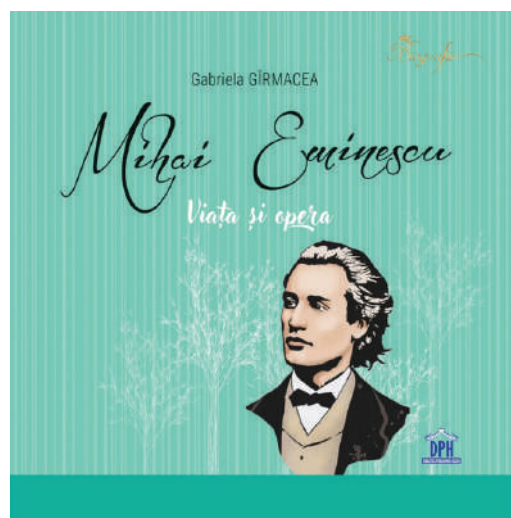

**Constantin
CUBLEȘAN**

Eminescu pentru elevi

Pentru cunoașterea (și nu mai buna cunoaștere) a operei și implicat a vieții lui Mihai Eminescu, un rol de căpetenie îl are școala și, evident, profesorii care trebuie să introducă elevii în universul acesteia. Dacă procesul inițierii se produce deficitar vom avea nenumărate cazuri de absolvenți (ai liceului) care vor spune, așa cum declara unul dintre participanții la dezbaterile inițiate în celebrul (de acum) număr *omagial* al revistei „Dilema”: Mie Eminescu nu-mi spune nimic. Introducerea în universul ideatic al operei, implicat al vieții acestuia, trebuie făcută cu tact și încă din primii ani ai școlarității. Pentru aceasta e nevoie de manuale corespunzătoare cărora să li se adauge materiale auxiliare procesului de învățământ, capabile a-i familiariza pe elevi cu lumea în care a trăit și a scris marele poet. O plăcută surpriză în acest sens ne oferă Gabriela Gîrmacea, realizând o carte explicativă, în cel mai bun înțeles al cuvântului, *Mihai Eminescu. Viața și opera* (Didactica Publishing House, București, 2022), având alura unui veritabil album, în care sunt prezentate și ilustrate toate etapele activității scriitorului, de la vârsta copilăriei până la sfârșitul vieții, punându-l în contextul epocii și al anturajului personal. Întreprinderea concepută astfel se adresează elevilor de toate vârstele întrucât textul comentariilor este ușor accesibil, succint și exact în urmărirea *pașilor poetului*, incluzând și o succintă antologie de poezii, dintre cele reprezentative, precum și o listă bibliografică, utilă pentru cei care vor să continue procesul de cunoaștere.

Primul capitol se referă la anii petrecuți în familie, la Ipotești. Se menționează căsătoria lui Gheorghe Eminovici cu Raluca Iurașcu, în 1840, și nașterea lui Mihai la 15 ianuarie 1850 (al șaptelea copil al familiei), botezat la 21 ianuarie, al aceluiași an, în Biserica Uspenia (ar fi fost nimerit să dea numele în românește: Adormirea Maicii Domnului) din Botoșani. Casa părintească era „modestă, dar avea un salon în care se afla un cufăr unde căminarul păstra cărți de istorie. Acestea erau pe placul lui Mihai, care se furișea uneori în salon pentru a citi”. Iconografia prezintă o panoramă a satului Ipotești, o imagine de epocă a Străzii Mari din

Botoșani, alături de un arbore cu toți membrii familiei Eminovici. În pândant, fotografiile unor mari personalități care s-au născut în același an cu poetul: Ioan Andreescu (pictor), Veronica Micle (poetă), Grigore Cerchez (arhitect), Emanoil Panaiteanu-Bardasare (pictor) și Grigore Tocilescu (istoric, arheolog). Anii de școală de la Cernăuți sunt ilustrați cu fotografia

Școlii normale de învățători și cu aceea a lui Aron Pumnul, ilustrul pașoptist în casa căruia a fost găzduit după ce mai locuise, împreună cu alți copii, și în casa lui Țîrțec („un zgârcit de care copiii își băteau joc adesea”), la Blanchin („un francez bețiv și scandalagiu”), pentru ca în casa lui Aron Pumnul să aștepte o bibliotecă românească în care „lui Mihai îi plăcea să citească îndeosebi letopisețele pe care le publicase Mihail Kogălniceanu”. Sunt menționate astfel detalii ce dau culoare anturajului elevului.

Pentru debutul poetului se prezintă imaginea frontispiciului unuia din numerele revistei „Familia” precum și fotografia lui Iosif Vulcan. Întâlnirea cu teatrul este la Cernăuți, datorită turneului Trupei „Tardini-Vlădicescu” apoi sunt prezentate fotografiile lui Mihail Pascali și Iorgu Caragiale, personalitățile alături de care va evolua ulterior în teatru. Studenția la Viena este marcată prin imagini ale universităților de acolo, și se prezintă anturajul studentesc în care evoluează „privatistul” („avea dreptul de a urma cursurile fără posibilitatea de a susține examenele, întrucât

nu-și reglase în țară situația școlară”). De la Berlin avem imaginea Universității din 1860, cu mențiunea că de aici trimitea în țară scrieri care se publică în revista „Convorbiri literare”. Întors la Iași, este punctată activitatea la ziarul „Curierul de Iași”, cea de inspector școlar, întâlnirea cu Ion Creangă și participarea la ședințele Societății Junimea.

În același mod urmează traseul evoluției poetului și gazetarului de la „Timpul” din București, cu imagini edificatoare și cu explicații concentrate. Detaliată relația cu Veronica Micle, ilustrații cu frontispicii ale ziarului „Timpul”, punctând „aspecte din viața zilnică”, menționarea grăbită a bolii și a morții (nu era cazul mai mult întrucât discuțiile în legătură cu acestea sunt mult prea încurcate). Un capitol este consacrat prezentării societății românești în vremea lui Eminescu (Se menționează anul Unirii Principatelor, înființarea Universității din Iași, 1860; înființarea Universității din București, 1864; înființarea Academiei, 1866, în același an cu abdicarea lui Al. I. Cuza și sosirea în țară a Principelui german Carol de Hohenzollern-Sigmaringen; Războiul de independență 1877-’78 etc. etc., foarte bine venite pentru cunoașterea societății românești de la acea dată).

Sistematic este prezentată opera poetică a lui Mihai Eminescu, cuprinzând, într-o schemă generală, genurile și speciile pe care le-a ilustrat (sonetul, glosa, romanța, elegia, oda, meditația ș.a.), cu trimiterea la poeziile care le încadrează, cu citate semnificative; evidențiază tematica abordată: tema iubirii, poezia filosofică, poezia de inspirație folclorică, poezia socială etc. pentru a stăruie (sumar, desigur) asupra tehnicilor prozodice, cu exemplificări din poezii; prezintă ritmul (cu exemplificări: trohaic, amfibrahic, dactil); în final formulând aprecieri asupra tuturor operelor epice.

Volumul are calitatea unei veritabile introduceri în viața și opera lui Mihai Eminescu, dând elevilor date esențiale pentru familiarizarea (cunoașterea) acestora cu activitatea, creația și mediul în care s-a consumat existența poetului. Este un excelent material didactic auxiliar, pentru uzul profesorilor (și nu numai) în orientarea tinerilor cititori. ■

Continuare din p. 3

A montat în 1987 la Teatrul Lucernaire din Paris piesa *Parlons – en comme d'un auteur à un autre*, de Zorin, în care l-a distribuit și pe Dumitru Furdul, actor român refugiat în Franța, iar doi ani mai târziu piesa *Melodie varșoviană*, de același autor. Pune în scenă piese proprii sau din teatrul național și universal jucate la Paris și București: *Le Paradis à l'amiable*, Théâtre Le Lucernaire, Paris (1983), *Veneția mereu*, Teatrul Mundi, București (1997), *Salve Regina*, Théâtre de l'Île St. Louis, Paris (1997) (versiunea românească jucată la

Teatrul Nottara, 1998), *Petites calamités heureuses* (1994), *De Crăciun, după revoluție*, Teatrul Național București (1995), *L'enfant d'un siècle colossal*, Théâtre de Corbeil-Essonnes (1998), *Moderncarnavaltango* (2007), *Les Jumeaux de Goldoni*, Théâtre Le Lucernaire (Paris, 1997), *Le Complexe d'Edipe* (1998), *Comme vagues d'écume hurlantes* (Robert et Clara Schumann) (2003) și *Fiarele*, spectacol la Teatrul Fanny Tardini Galați, etc.

După 1989 se întoarce în teatrul românesc cu două spectacole pariziene, *Melodia varșoviană* și *Catastrophe*, de Beckett, este regizor

la Teatrul Național din București unde pune în scenă piesa sa *Crăciun după revoluție* distribuindu-l pe Mircea Albulescu în rolul profesorului Miron.

Pentru activitatea sa literară este distins cu Premiul de Dramaturgie al Academiei Române pentru volumul *Teatru* (Ed. Eminescu, 1997), Premiul de literatură al Uniunii Latine (Roma, 2004), Premiul „Șerban Cioculescu” al Muzeului Literaturii Române pentru memorialistică (2012), Ordinul Artelor și Literelor din Franța (1987), Cavaler al Ordinului „Serviciu credincios” (2002).■

**Andrei
CODRESCU**

Sibiul magic

Ani de zile eu am crezut că adevărata mea casă a fost la Elizabethstrasse 46. Nu știu de ce, poate fiindcă poarta e mai făloasă, sau pur și simplu nu mi-am amintit, dar în 19 aprilie 2005 poarta a fost deschisă la nr. 42. În vizitele mele anterioare toate porțile fuseseră închise. De data asta mi-am amintit totul. Mi-am reîntâlnit copilăria, clar, mi s-a deschis brusc orașul. De ce? Este acest fel de amintire un semn al bătrâneții sau m-a lăsat orașul – în sfârșit – să mă întorc acasă?

Am relatat de multe ori cum l-am întâlnit pe Cioran la Paris în 1978. El era cam mizantrop dar s-a încălzit imediat când i-am spus că sunt din Sibiu. „Există numai două orașe în lume”, mi-a zis, „Sibiul și Parisul”. Odată a venit la noi la etajul zece al unei clădiri fără ascensor – eu îmi scrântisem piciorul încercând să fac „skateboarding” cu skate-ul fiului meu Lucian și n-am putut merge la el. Cioran s-a urcat pe scări și a băut un pahar de apă, după care s-a lăsat jos pe covor cu Lucian și i-a spus în engleză o grămadă de povești despre cum și ce făcea în Sibiu când era copil. N-am prins prea multe, dar rețin una despre micul Cioran care a trebuit, ani de zile, să ia drumul lung către școală din cauza unui băcan fioros care-l prinsese cu mâna într-un borcan cu bomboane. Avea o gașcă pe atunci și era aventurier. Lui Lucian i-au plăcut grozav poveștile bătrânelului cu părul alb, anapoda, și nu le-a uitat. Pe mine m-a apucat o nostalgie imensă față de Sibiul despre care vorbea Cioran: era același Sibiu magic, vechi, atemporal, „arhetipal” cum spui, în care nu credeam că o să mă mai întorc vreodată. „Arhetipul” în acest caz era o construcție făcută din timp, nostalgie, legendă, istorie, arhitectură, lumină, dar mai mult din mituri create din imposibilitatea de a reveni la Sibiu, la copilărie. În fine, magicul Sibiului era și cel al provinciei perfecte: oraș fără ifose, urbe mică ce nu se lăuda cu clădiri pompoase, făcut pe măsura unei burghezii decente, fără extreme, oraș care știe să tacă, unde poți să asculți vântul venind din munți cu povești în vuiet, iarna oraș feeric când mama te trage – împreună cu toate cumpărăturile – pe sanie, oraș discret și amoroș vara când rochiile fetelor sunt umflate de vânturile calde care miros a ciuperci, pădure, brazi. Vezi ce ușor e să cazi în lirism? Mama, ca de altfel toți adulții, cunoștea probabil și un alt Sibiu, cel comunist, cel fascist, cel cu capcane și cruzimi. Pe acela eu nu l-am cunoscut, am avut noroc.

poetul Jeffrey Miller, un băiat extraordinar de frumos, pe fața căruia nu se putea citi un viitor. Mă uitam la Jeffrey, care arăta ca James Dean, și nu-i puteam imagina fața îmbătrânită. Jeffrey a murit tânăr ca și James Dean. Este posibil ca frumusețea lui să vină din faptul că nu posedă un eu vârstnic care să-l întrezărească prin timp? Văd fotografia lui azi și mă gândesc că a fost și o să fie pururi tânăr, dar cum era posibil să mă uit la el înainte și să știu acest lucru? În același timp, a apărut chiar în această săptămână un volum postum pe coperta căruia zâmbește Jeffrey. O cultură îl veghea din viitor, cea a prietenilor care-i iubeau poezia și care, după 30 de ani, i-au publicat-o. Așa că cel puțin două lucruri veghează: tu însuși – dacă ai norocul să îmbătrânești, și cultura înconjurătoare prin prietenii care te-au iubit, ochiul deschis al trecutului. Un copil care știe că este protejat de viitor, de un destin care se întinde în viitor, nu este inocent. O cunoaștere de acest gen (*foreknowledge*) este diametral opusă inocenței. Este cunoaștere totală. În acest sens trecem de la cunoștință în copilărie la

ignoranță în bătrânețe, cădem în timp, cum spune Cioran, și se trezește în noi „sentimentul tragic al existenței”, după Unamuno. Dar și Cioran și Unamuno lasă afară ceva important: privirea retrospectivă a culturii care îți cere ceva pentru posteritate. Desigur, un copil știe numai lucrul în care crede: el însuși în viitor. Pe celălalt spectator, cultura, care se uită la el cu ochiul Sibiului, nu-l vede. Cultura cere ceva în plus credinței absolute în viitor, anume o participare la vegherea celorlalți, o contribuție la îmbunătățirea lumii. Sunt prea mulți copiii cărora li se fură copilăria prin violența adultă. Idealizarea copilăriei este periculoasă: încântarea lumii poate să fie chiar minciuna care necesită descântare. Balanța între încântare și descântare este dificultatea culturii care poate ajunge ușor, dintr-un exces sau altul, la o sărăcire psihică ce golește copilul de speranță. Asta-i o pierdere groznică, o crimă. Eu am un simț exacerb al copilăriei: vreau s-o protejez și s-o încânt fără să mint. Am reușit cu ai mei? Sper că s-au ales din spiritul meu critic cu pasiunea interogării aparențelor fără să-și piardă credința în magic și respectul pentru mister. Sper. Copilul care am fost a avut nevoie de eforturi psihice uriașe și de o imaginație ieșită din comun ca să supraviețuiască insultelor lumii adulte și tristeții sfâșietoare care-l posedă. Nu are importanță câte

din aceste mizerii erau rezultatul unei hipersensibilități morbide. Le-am simțit. Poate că m-a salvat cel de 58 de ani cu aparatul foto digital (perfect posibil în teoria sforilor – *string-theory* – în care mai multe dimensiuni coexistă) sau poate ochiul Sibiului s-a ținut după mine până am trecut strada. Copiii au puteri enorme pe care noi numai le ghicim. Au și o energie enormă care, cum spunea William Blake, este deliciu etern („*Energy is eternal delight*”). Într-o viziune în care universul evoluează prin cunoaștere-de-sine, „*la chute dans le temps*” este necesară pentru a adăuga cunoașterea-de-sine a individului. „Istoria” în care copilul cade și devine adult este chiar contribuția umană la creșterea universului. Lucifer zboară în jos, are aripile întinse, nu cade. În mod ideal, desigur: unui copil care cade (cunoaște) prea repede i se pot aprinde aripile, îi pot arde în cădere. „Căderea în timp”, alungarea din paradis, din copilărie, esența ei luciferică este un arhetip cu care m-am jucat în poezie încă din 1963.

(fragment din dialogul cu Robert Lazău, în *Miracol și catastrofă*, Ed. Cartier 2021)

Ioan
LASCU

Componentele livrești ale operei sadoveniene

Aaborda gândirea și opera lui Mihail Sadoveanu din unghiul livrescului înseamnă deschiderea unei noi perspective de cercetare a unui scriitor de mai mult timp clasicizat, înseamnă și îndepărtarea unor poncife și clișee critice cronicizate care i-au poluat imaginea și continuă s-o facă. Din scriitor tradiționalist, istoricizant și chiar autohtonist, Mihail Sadoveanu este privit ca un scriitor cult, ca un inițiat în teorii și doctrine esoterice, ca un creator inspirat care a bineștiut să asimileze, să integreze atâtea conținuturi culturale într-o operă populară, dar încă insuficient explorată. De aceea provocarea lansată de Cassian Maria Spiridon prin publicarea volumului *Un scriitor livresc, Mihail Sadoveanu* (Editura Academiei Române, 2020) este oportună și necesară. Creația de referință de la care pornește demonstrația lui Cassian Maria Spiridon este *Creanga de aur*. Roman publicat în 1933, *Creanga de aur* a părut decenii de-a rândul o operă singulară în vasta creație sadoveniană. A apărut la apogeul creației românești a scriitorului, făcând figură distinctă datorită esoterismului și inflexiunilor de fantastic, intarsii într-o istorie a unei epoci îndepărtate – Bizanțul lui Leon al III-lea și al fiului său, Constantin al V-lea Copronimul – la frontiera dintre cronografie și mitologie. Familia lui Leon împărat, personaj în carte, s-ar fi stabilit pentru o vreme în Tracia. Personajul central este Kesarion Breb, traco-get și următorul mare sacerdot Deceneu, ucenic în templele egiptene și familiarizat cu pitagoreismul, așa cum spune și tradiția despre Zamolxis. Prin inițiere, Kesarion Breb a dobândit puteri magice, fapt ce conferă o aură fantastică scrierii. *Creanga de aur* este un simbol esoteric și mistic ce se regăsește în vechile religii păgâne, dar materialmente nu este altceva decât vâscul, plantă saprofită ce crește în coroanele de stejar, mesteacăn, păr pădureț etc. și a cărei ramură devine aurie odată cu începutul anotimpului hibernal. Vâscul tânăr are și proprietăți terapeutice. Există analogii și cu druizii galici, al căror nume ar veni de la denumirea vâscului în idiomul vechi al populației autohtone – galii antici. Puterea și înțelepciunea cu care erau dăruiti druizii erau simbolizate de stejar și de vâsc.

Cartea lui Cassian Maria Spiridon este prefată de academicianul Ioan-Aurel Pop, apreciat specialist în istorie. Perfect explicabil, neuitând că bună parte din creația românească sadoveniană se inspiră din istorie, inclusiv *Creanga de aur*. Acest roman, alături de *Divanul persian*, probează însă și orientalismul scriitorului. Cum altfel ar fi putut genera el astfel de scrieri, dimpreună cu celelalte romane majore, în frunte cu *Zodia Cancerului sau vremea Ducăi-Vodă*, *Frații Ideri*, *Neamul Șoimăreștilor* și *Nicoară Potcoavă*, fără o documentare acerbioasă și extinsă? Ioan-Aurel Pop dă extensie listei avansate de

mine, afirmând surprinzător și ritos că „Cel mai mare roman istoric al lui Sadoveanu este, totuși, pentru mine, *Baltagul*, pentru că transpune în proză *Miorița*. Iar *Miorița* este cel mai pregnant arhetip al istoriei noastre mitice. Istoria, înainte de a fi istorie, este preistorie, iar înainte de a fi preistorie este mit.” (*Op. cit., Mihail Sadoveanu și istoria*). Legătura între istorie, mit și preistorie o face, între altele, și Mihail Sadoveanu în *Creanga de aur*. Ioan-Aurel Pop atrage atenția că, pe bună dreptate, „...criteriul adevărului istoric nu se aplică în romanul istoric, ci doar în istoriografie”; absolutizarea „criteriului istoric în romanul istoric este” futilă. Este plauzibil argumentul justificativ pentru omologarea dimensiunii culturale, anume că „Mihail Sadoveanu a trăit istoria ca un intelectual, luminat de o cultură generală foarte solidă și ca un scriitor de foarte mare talent...”.

Cassian Maria Spiridon recapitulează cărțile publicate de Sadoveanu până la *Creanga de aur* și se oprește asupra prezentării operei sale în literatura istorico-critică a perioadei, cu precădere la Eugen Lovinescu și G. Călinescu. Nu fără surprindere, directorul de la *Convorbiri literare* observă: „Stranie, ca să nu spun inadecvată, este abordarea operei lui Sadoveanu în *Istoria literaturii române contemporane* (1907-1937) a fostului coleg de la Gimnaziul «Alecu Donici» din Fălticeni, E. Lovinescu [...]».

Nu avem nicio trimitere la *Creanga de aur* (1933), între cele mai livrești dintre cărțile prozatorului și care, probabil, l-ar fi obligat și la altă abordare, – deși este trecută pe lista scrierilor sadoveniene, între toate titlurile publicate până în 1936, ultima, *Cazul Eugeniței Costea*; *Creanga de aur* risca să-i contrazică edictul de *duioșie a lumii sadoveniene*.”

În ce-l privește pe G. Călinescu, Cassian Maria Spiridon constată cu sensibilă stupeoare: „Curioasă rămâne cecitatea criticului față de *Creanga de aur*, în care Alexandru Paleologu vede *cheia de boltă a operei*. Volumul nici nu este menționat în marea *Istorie*... călinesciană”.

S-ar putea ca acești doi mari critici să fi ignorat *Creanga de aur* deoarece aceasta era o carte care nu se plia pe formulele stabilite de ei: „Sadoveanu se încadrează într-o formulă unică pe care ar putea-o de pe acum numi «materialism liric»” (Eugen Lovinescu, citat la p. 15), altfel spus – spiritualizarea materiei: „M. Sadoveanu este un mare poet liric în proză”; sau: „Literatura lui Sadoveanu e cea mai înaltă expresie a instinctului de sălbăticie”. (G. Călinescu, citat la p. 18). Mai nuanțat, Tudor Vianu a recunoscut în opera lui Sadoveanu „lirismul funciar”, „realismul popular” și „aspecte ale unui realism al deziluziei.” Cât despre livresc, Vianu sesizează, în altă operă mai apropiată de *Creanga de aur* – *Divanul persian* (1940) – cum,

pe lângă mai vechiul „ideal eroic”, apare „idealul înțelepciunii”, transpar „pozițiile spirituale mai noi ale artistului în fața vieții, făcute din înțelegere, blândețe și toleranță.” En passant sub aceeași umbrelă este pus și romanul *Creanga de aur*. Caracterul popular atribuit operei sadoveniene se justifică prin preluarea unor motive din „romane populare” ca *Sindipa*.

Însă diferența o va face, cum arată Cassian Maria Spiridon, N. Manolescu punctual în *Sadoveanu sau utopia cărții* (1976). Până acolo, Cassian scoate în relief interesul (de timpuriu) al marelui romancier pentru cultura majoră. Încă din 1906, tânărul Sadoveanu avea lecturi variate, în limbile franceză și latină, dar aborda și traduceri din literatură precum Fontenelle, Heinrich Heine, Machiavelli, Ovidiu, Lucretiu, Euripide, Jean-Jacques Rousseau, și, pe deasupra, din filosofi de referință asemenea lui Tertulian, Sf. Augustin, Descartes, Hegel, Kant, Fichte, Schelling, Leibniz! În sprijinul întăririi acestor afirmații este citat Alexandru Paleologu care evidențiază „câteva personaje de mare intelectualitate” din scrierile sadoveniene și începe cu Kesarion Breb și Platon din Sakkoudion din *Creanga de aur*, continuând cu Ștefan cel Mare și Amfilohie Șendrea din *Frații Ideri*. Similar și criticul și istoricul literar ieșean Constantin Ciopraga susține existența livrescului așa cum reiese din notațiile dintre 1906 și 1956, până nu demult inedite, recuperate de la familia scriitorului.

Pe etape, Cassian analizează meticolos eforturile de documentare ale lui Sadoveanu în vederea elaborării unor cărți viitoare, dar și opiniile privind aspecte ale vieții literare și sociale a timpului. În primăvara anului 1925, de pildă, citise Stendhal (*Despre educația femeii. Amorul la arabi*), apoi se familiarizase cu R. Kipling, M. Kogălniceanu, Villiers de l'Isle Adam; se documentase pentru cărțile ce aveau să vină la Biblioteca Academiei. *Stampe. Tipuri și costume* – cioban moldovean și boier moldovean, boier muntean ș.a. Era preocupat de lexicul activ în trecute epoci istorice, iar din cronicile din secolul XVII (domnia lui Vasile Lupu) se informa „despre componența *Divanului domnesc* [și] despre *boieriile de rangul al doilea*”. Prin 1927, Sadoveanu se gândea la un program cultural de anvergură națională care să ridice nivelul spiritual al poporului. Ar fi normal să spunem: prosperitate culturală, însă nu fără bunăstare materială! ■